

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ - ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ-ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ 'Β: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ-ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

ΜΑΘΗΜΑ

ΜΕΤΑΛΛΑΓΕΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΑΠΟ ΤΟΝ 20^Ο ΣΤΟΝ 21^Ο ΑΙΩΝΑ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ: ΝΤΙΝΑ ΒΑΪΟΥ, ΜΑΡΙΑ ΜΑΝΤΟΥΒΑΛΟΥ,
ΜΑΡΙΑ ΜΑΥΡΙΔΟΥ, ΕΙΡΗΝΗ ΜΙΧΑ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Ο ΧΩΡΟΣ ΩΣ ΔΗΜΟΣΙΟ ΑΓΑΘΟ
ΣΤΗ ΣΥΓΚΥΡΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ**

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ
ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ (ΤΑΙΠΕΔ ΑΕ) ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΟΝΤΑΡΑΤΟΥ ΕΙΡΗΝΗ

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ 2014-2015

1. Εισαγωγή

Εννοιολογικές Διασαφηνίσεις και Παραδοχές

2. Η Διττή Ερμηνεία των «Κοινών»

Εισαγωγή στα κείμενα του George Caffentzis

Τα Κοινά πριν και μετά τον Καπιταλισμό

Τα Καπιταλιστικά Κοινά

3. Δύο Αντιφατικά Παραδείγματα

Marinaleda/Ισπανία & Christiania/Δανία

4. Η Περίπτωση του ΤΑΙΠΕΔ στην Ελλάδα

5. Κάποιες Σκέψεις...Αντί Επιλόγου

Βιβλιογραφία - Πηγές

1. Εισαγωγή

Εννοιολογικές Διασαφηνίσεις και Παραδοχές

Σε περιόδους οικονομικής κρίσης – όπως αυτή που διανύουμε στη σημερινή συγκυρία – τείνουμε να επανεξετάζουμε τη λειτουργία των θεσμών, τον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας, το οικονομικό σύστημα που εφαρμόζεται και γενικά το υφιστάμενο πλαίσιο πολιτικών επιλογών του παρελθόντος, με σκοπό να ανακαλύψουμε τα αίτια του προβλήματος, να τα διορθώσουμε και να προλάβουμε μελλοντική επανεμφάνιση του φαινομένου. Ή τουλάχιστον αυτήν την διαδικασία επιτάσσει η λογική. Καθώς, όμως, δεν αναφερόμαστε σε μαθηματικές έννοιες, αλλά σε κοινωνικά φαινόμενα, η εν λόγω διαδικασία δεν μπορεί παρά να παράξει διαφορετικά αποτελέσματα, αναλόγως την ερμηνευτική σκοπιά του υποκειμένου, τα πιστεύω του, την κοσμοθεωρία και εντέλει τους στόχους του.

Για να γίνουμε πιο σαφείς: οι – ιστορικά αποδεδειγμένες – επαναλαμβανόμενες κρίσεις του καπιταλισμού οδηγούν σε τουλάχιστον δύο διακριτές και αντίθετες μεταξύ τους ερμηνείες. Η πρώτη τάσσεται ενάντια στο καπιταλιστικό σύστημα και θεωρεί ότι το πρόβλημα έγκειται στην ίδια την ουσία του καπιταλισμού που λόγω των εσωτερικών του αντιφάσεων είναι καταδικασμένος να αυτοκαταστρέφεται στο διηνεκές (βλ. και Harvey D., 2014), οπότε η λύση είναι η μετάβαση σε ένα διαφορετικό οικονομικό-κοινωνικό μοντέλο (κομμουνισμός, σοσιαλισμός, αναρχία κ.α.). Η αντικαπιταλιστική θεώρηση προφανώς προϋπήρχε των οικονομικών κρίσεων, δεν γεννήθηκε από αυτές, απλά διεύρυνε την επιχειρηματολογία της. Η δεύτερη αφορά τους υπέρμαχους του καπιταλισμού που ερμηνεύουν την κρίση ως αποτέλεσμα λανθασμένων επιλογών και λειτουργιών του συστήματος, επομένως η λύση που προτείνουν είναι μεταρρυθμιστική, βρίσκοντας νέους τρόπους να διορθωθούν τα κακώς κείμενα, έτσι ώστε να σωθεί το καπιταλιστικό μοντέλο από την οριστική κατάρρευση.

Στη βάση των παραπάνω συλλογισμών αρθρώνονται κάθε φορά διαφορετικές ερμηνείες θεμελιωδών εννοιών. Εδώ θα εξετάσουμε τις έννοιες που σχετίζονται με την ιδιοκτησία των φυσικών και κοινωνικών πόρων και αγαθών και πιο συγκεκριμένα την έννοια των «κοινών» - όπως μεταφράζεται η, συχνότερα στα αγγλικά συναντώμενη στη βιβλιογραφία, λέξη «common».

Η έννοια του κοινού είναι συνώνυμη με αυτήν του δημόσιου, αλλά όχι ταυτόσημη. Το κοινό συνήθως αναφέρεται σε κάποιο πόρο (φυσικό ή μη) κοινής δεξαμενής, τον οποίο διαχειρίζεται μια συλλογική μορφή οργάνωσης ατόμων. Αν ο

πόρος απαιτεί εργασία για την παραγωγή προϊόντων τότε αποτελεί κοινό για τα άτομα που εργάζονται σε αυτόν συλλογικά και συνεργατικά, ενώ καρπώνονται όλοι ισότιμα την παραγωγή της εργασίας τους και αντίστοιχα επωμίζονται το κόστος για τη συντήρησή του ισοκαταμεμημένα. Συνεκδοχικά η λέξη κοινό μπορεί να αναφέρεται και στην ίδια τη συλλογικότητα. Ως *commoner* (δυστυχώς η λέξη δεν μεταφράζεται επαρκώς στα ελληνικά ως «κοινωνός»), νοείται ταυτόχρονα ο δημιουργός και ο χρήστης των κοινών. Ό, τι είναι κοινό δεν είναι απαραίτητα και δημόσιο, καθώς το κοινό μπορεί να αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων και να αποκλείει άλλους εκ των πραγμάτων, όπως πχ ένας αγροτικός συνεταιρισμός που διαχειρίζεται την κοινή για τους αγρότες του γη. Αντίστοιχα, ό, τι είναι δημόσιο δεν είναι απαραίτητα και κοινό, εφόσον μπορεί να υπάγεται στην κρατική ιδιοκτησία και να αποκλείει την κοινή χρήση (πχ δημόσια ακίνητα ή υποδομές που παραχωρούνται για χρήση σε ιδιώτη). Από την άλλη, στην έννοια του κοινού υπάγονται τα αγαθά και οι πόροι ανοιχτής πρόσβασης προς όλους, όπως είναι η ατμόσφαιρα, η θάλασσα ή η γνώση. Κοινά θεωρούνται, επίσης, τα Μέσα Συλλογικής Κατανάλωσης που είναι απαραίτητα για την κοινωνική αναπαραγωγή, όπως τα σχολεία, οι δρόμοι, η κατοικία ως συνολικό αγαθό/δικαίωμα κτλ. (Castells, M., 1972). Σε κάθε περίπτωση, πάντως, η έννοια του κοινού θεμελιακά αποκλείει την ατομική ιδιωτική ιδιοκτησία.

Στο ευρύτερο πλαίσιο των κοινών αγαθών εμπίπτει και ο χώρος ως έννοια, ιδιαίτερα όμως ο δημόσιος χώρος, όπως αυτός ορίζεται ως η υλική και εγγεγραμμένη στο χώρο έκφραση των δραστηριοτήτων της δημόσιας σφαίρας, δηλαδή όλων των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την κοινή ζωή των ανθρώπων. (αναλυτικά για τη δημόσια σφαίρα βλ. Arendt, H., 1958 & Habermass, J., 1962) Διευρύνοντας, λοιπόν, την έννοια του *common* πέρα από το πεδίο της υλικής, συλλογικής ανταποδοτικότητας του πόρου στην αρχική ερμηνεία του, εύλογα μπορεί να συμπεριλάβει μέσα της την έννοια του δημόσιου χώρου, επομένως ό, τι αναλύθηκε παραπάνω για τη διφορούμενη ερμηνεία/χρήση της άπτεται κι εδώ.

Παρακάτω, θα αναφερθούμε αναλυτικά στη διττή θεώρηση της έννοιας των κοινών, με αφορμή την επιστημονική αρθρογραφία του πολιτικού φιλόσοφου George Caffentzis σχετικά με την έννοια των κοινών (*commons*) στη σημερινή εποχή. Στη συνέχεια θα γίνει μια προσπάθεια αναγνώρισης των εν λόγω φαινομένων, μέσω δύο παραδειγμάτων, υλοποιημένων στο χώρο και τέλος, θα προσπαθήσουμε να κάνουμε μια αναγωγή στη σημερινή ελληνική πραγματικότητα και στην πρωτοφανή σε έκταση υφαρπαγή του κοινού αγαθού του δημόσιου χώρου.

2. Η Διττή Ερμηνεία των «Κοινών»

Εισαγωγή στα κείμενα του George Caffentzis

[Για διευκόλυνση της ανάγνωσης του κειμένου δεν θα αναφέρονται συνέχεια ως αναφορές τα δύο κείμενα, καθώς είναι παντού οι ίδιες. Ολόκληρη η τεκμηρίωση του κεφαλαίου αυτού βασίζεται στην ανάλυση των εν λόγω κειμένων.]

Ο George Caffentzis είναι πολιτικός φιλόσοφος και ιδεολογικά ανήκει στο χώρο του αυτόνομου μαρξισμού. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στις Η.Π.Α. από Έλληνες μετανάστες γονείς όπου και σπούδασε φιλοσοφία της επιστήμης στα τέλη της δεκαετίας του '60, ενώ τα τελευταία 30 χρόνια διδάσκει ως καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Νότιου Maine. Έχει ιδρύσει τη Midnight Notes Collective που εκδίδει το ομώνυμο περιοδικό από το 1979.

Η ανάλυση και οι σκέψεις αυτού του κεφαλαίου προέρχονται από δύο παρεμφερή κείμενα του G.Caffentzis. Το πρώτο είναι η εισήγησή του στο συνέδριο Alter-Globalization (σε ελεύθερη μτφρ: εναλλακτικά στην παγκοσμιοποίηση) που έλαβε χώρα στο San Miguel de Allende στο Μεξικό, τον Αύγουστο του 2004, με τίτλο «*A Tale of Two Conferences: Globalization, the Crisis of Neoliberalism and Question of the Commons*». Το δεύτερο αποτελεί εξέλιξη των σκέψεων και θεωρήσεων του πρώτου, είναι γραμμένο το 2010 για το περιοδικό New Formations και τιτλοφορείται σε ελληνική μετάφραση «*Το Μέλλον των «Κοινών»: Νεοφιλελεύθερο Plan B ή Πρωταρχική Αποσυσσώρευση του Κεφαλαίου;*».

Ο συγγραφέας, ξεκινώντας με αφορμή τη διοργάνωση το 2004, στις ίδιες ημέρες και στην ίδια χώρα, δύο συνεδρίων με θέμα τα «Κοινά», αλλά με διαφορετικό και μάλιστα αντιφατικό μεταξύ τους υπόβαθρο και ερμηνευτικό πλαίσιο, υποστηρίζει ότι η έννοια των κοινών έχει υποστεί μια ιδιαίτερη μεταλλαγή, η οποία τους έχει προσδώσει μια διφορούμενη ερμηνεία, αναλόγως των πολιτικών πεποιθήσεων που πρεσβεύει η κάθε ομάδα που επιχειρεί να λειτουργήσει μέσα από αυτά. Πρόκειται για ερμηνείες ουσιαστικά αντιδιαμετρικά αντίθετες μεταξύ τους ως προς τον σκοπό που καλούνται να υπηρετήσουν και τους τρόπους με τους οποίους πρακτικά λαμβάνουν χώρα. Διακρίνει, λοιπόν, δύο κατηγορίες: αφ' ενός τα κοινά με την παραδοσιακή, αντικαπιταλιστική τους έννοια, η οποία όμως έχει εμπλουτιστεί με φαινόμενα μετά-καπιταλιστικών κοινών (μορφές κοινών που ναι μεν αντιτίθενται στον καπιταλισμό, αλλά η εμφάνισή τους τον προϋποθέτει, όπως πχ τις κοινότητες για ελεύθερο λογισμικό), αφ' ετέρου τα κοινά που είναι συμβατά με το

καπιταλιστικό σύστημα, ενσωματώνονται σε αυτό και χρησιμοποιούνται ως σανίδα σωτηρίας, για την αποφυγή της κατάρρευσής του, φαινόμενο που έχει ενταθεί τα την τελευταία δεκαετία λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που βρίσκεται ακόμα εν εξελίξει.

Τα Κοινά πριν και μετά τον Καπιταλισμό

Θα εξετάσουμε πρώτα την κλασσική, παραδοσιακή έννοια των κοινών, έτσι όπως εμφανίστηκαν στις προκαπιταλιστικές κοινωνίες και όπως έχουν εξελιχθεί σήμερα.

Η πρωταρχική σημασία των κοινών έχει τις ρίζες της στην εμφάνιση των ανθρώπινων κοινωνιών, καθώς αποτελεί τον τρόπο που παραδοσιακά οι φυλές, οι κοινότητες, οι οικογένειες διαχειρίζονταν τους φυσικούς πόρους και ιδιαίτερα τη γη, για την επιβίωσή τους. Οι ίδιοι οι κάτοικοι εργάζονταν στη γη και καρπώνονταν τα απαραίτητα για τη διαβίωσή τους αγαθά. Η μεγάλη αλλαγή γίνεται με την διαδικασία των πρώτων περιφράξεων της γης και την εμφάνιση της έννοιας της ιδιωτικής, ατομικής ιδιοκτησίας ή αλλιώς – δανειζόμενη από τη μαρξιστική ανάλυση – τη διαδικασία της πρωταρχικής συσσώρευσης και τη συνακόλουθη εμφάνιση του καπιταλισμού. Εφόσον, πλέον, οι αγρότες δεν έχουν κοινή γη για να παράγουν τα απαραίτητα αγαθά, αναγκάζονται να πουλήσουν την εργατική τους δύναμη για να εξασφαλίσουν τα προς το ζην και έτσι να παραχθεί υπεραξία για την περαιτέρω συσσώρευση του κεφαλαίου. Η εμφάνιση της εργατικής τάξης και του καπιταλισμού, κατά τον Marx, προϋποθέτει τον (βίαιο) διαχωρισμό των ανθρώπων από τα μέσα παραγωγής, τους πόρους της ύπαρξης και τη γη.

Είναι προφανές, λοιπόν, πως η ύπαρξη των κοινών παραδοσιακά αντιτίθεται στο καπιταλιστικό μοντέλο, απορρυθμίζοντας τη συσσώρευση του κεφαλαίου και ενισχύοντας την αποσυσσώρευση. Η ρητορική των αντικαπιταλιστικών δομών στηρίζεται στη βάση της αποανάπτυξης και στην προσπάθεια λειτουργίας τους για τη διαβίωση όσο το δυνατόν περισσότερο εκτός των μονεταριστικών και χρηματοπιστωτικών δομών. Πρόκειται κυρίως για μορφές που αναδύονται αυθόρμητα και λειτουργούν έξω από τους κύκλους της επίσημης, αλλά στη σφαίρα της άτυπης οικονομίας. Εκδοχές τους μπορούμε να βρούμε διαχρονικά και σε κάθε τόπο, από τις αυτοοργανωμένες «ζούγκλες» των σιδηροδρόμων της Hobohemia στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, τις προτάσεις των ουτοπιστών σοσιαλιστών όπως ο Fourier, μέχρι τις κοινότητες των Ζαπατίστας στο Μεξικό για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων στη γη τους, τα αγροτικά χωριά στην Υποσαχάρια Αφρική με τον

συλλογικό τρόπο εκμετάλλευσης της γεωργικής γης και τις σύγχρονες συνεταιριστικές ελεύθερες ενώσεις παραγωγών σε όλο τον κόσμο.

Κατά τις δεκαετίες του '80 και του '90 παρατηρείται μια αναβίωση αυτής της έννοιας των κοινών σε συνδυασμό με την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων, ως αντιμετώπιση στην κρίση των ορίων του κομμουνισμού. Παρά το όνομα (communism εκ του common) και – ειρωνικά – αντίθετα στις εξαγγελίες του για μοίρασμα και συνδιαχείριση του κοινωνικού πλούτου και των πόρων, τελικά κατέληξε αυτό να εφαρμοστεί μόνο εντός μιας γραφειοκρατικής άρχουσας τάξης με περιορισμένη συμμετοχή. Τα αρχικά οράματα για τα συνεργατικά κοινά υπονομεύτηκαν στα καθεστώτα του υπαρκτού σοσιαλισμού μέσω νέων περιφράξεων, αυτή τη φορά με ιδιοκτήτη το κράτος στη βάση της κακής και ωφελιμιστική χρήσης τους από τους λίγους. Η κατάρρευση του κομμουνισμού, επομένως, γέννησε την ανάγκη για επαναπροσδιορισμό της έννοιας των κοινών και την επανεμφάνισή τους στο προσκήνιο.

Παράλληλα έχουν εμφανιστεί και νέες μορφές αντικαπιταλιστικών κοινών, που θα μπορούσαμε να τις ονομάσουμε μετά-καπιταλιστικές – οι όποιες αναδύθηκαν μέσα από τη λειτουργία του καπιταλιστικού συστήματος και η ύπαρξή τους το προϋποθέτει, όμως δεν παύουν να είναι αντίθετα με αυτό στον τρόπο συγκρότησής τους, στη στοχοθεσία και στις δράσεις τους. Τέτοια παραδείγματα μπορούμε να αναγνωρίσουμε στις διάφορες συλλογικότητες ανάπτυξης και διάδοσης free software και νέων τεχνολογικών γενικά (creative commons), σε κοινότητες σχετικές με την οικολογία ή την ενέργεια, οι οποίες συνήθως χαρακτηρίζονται από μια λογική ανοιχτής πρόσβασης προς όλους (open access regimes) και αντιτίθενται στις πρακτικές των μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών, όπως η πλατφόρμα λογισμικού Linux ή οι κοινότητες διακίνησης ελεύθερων πνευματικών δικαιωμάτων (κατά του copyright).

Τα Καπιταλιστικά Κοινά

Τις δεκαετίες '80 και '90, όμως, η αναβίωση των κοινών δεν αφορά μόνο το αντικαπιταλιστικό ρεύμα σκέψης, αλλά και μια καπιταλιστική οπτική που εμφανίζεται με έννοιες, όπως «κοινωνικό κεφάλαιο», «κοινωνία των πολιτών», «επιχειρηματική κοινότητα», «συνδεδεμένη ζωή». Η τάση αυτή οφείλεται στην αποτυχία (παγκόσμια οικονομική κρίση) και στην κριτική των δογματικών προταγμάτων του νεοφιλελεύθερου οικονομικού μοντέλου, που υπεραμύνεται του άκρατου ατομικισμού και της απόλυτης κυριαρχίας της ιδιωτικής ιδιοκτησίας.

Ο νεοφιλελευθερισμός τάσσεται κατάφωρα ενάντια στην ύπαρξη δομών κοινής διαχείρισης και πόρων κοινής εκμετάλλευσης, ασπαζόμενος τη θεωρία της «Τραγωδίας των Κοινών» του Αμερικάνου οικολόγου Garrett Hardin, ο οποίος το 1968 διατύπωσε την άποψη ότι εάν ένας πόρος, όπως για παράδειγμα η γη, είναι κοινά διαθέσιμος σε όλους, σιγά-σιγά θα αρχίσει το κάθε άτομο ξεχωριστά να τον υπερεκμεταλλεύεται εις βάρος των υπόλοιπων και εν τέλει θα εξαντληθεί (πχ ένα κοινόχρηστο χωράφι για βοσκή ζώων, όπου ο κάθε βοσκός πρέπει να βάζει μέχρι ένα συγκεκριμένο αριθμό ζωντανών, έτσι ώστε να είναι βιώσιμος ο πόρος, αλλά το κάθε άτομο ξεχωριστά τείνει να τοποθετεί παραπάνω ζώα προς όφελός του και έτσι το χωράφι καταλήγει να καταστραφεί και να είναι άχρηστο για όλους). Ως λύση στο πρόβλημα προτείνεται είτε η εποπτεία από ένα κράτος-δυνάστη και συνακόλουθα διεφθαρμένο, είτε να ιδιωτικοποιηθεί το χωράφι, οπότε ο κάθε βοσκός-ιδιοκτήτης θα αναγκαστεί να αυτορρυθμίσει τη χρήση του μερίδιού του για να μην το εξαντλήσει. Βέβαια, οι επικριτές αυτής τη θεωρίας υποστηρίζουν ότι ο Hardin παρουσιάζει το πρόβλημα όπως το δίλημμα του φυλακισμένου στη θεωρία των παιγνίων, σκόπιμα αγνοώντας ότι αν υπάρχει η δυνατότητα επικοινωνίας και συνεννόησης μεταξύ των ατόμων, τότε θα μπορέσουν να συναινέσουν σε κανόνες συμφέροντες για όλους, μέσω της βέλτιστης αξιοποίησης του κοινού αγαθού. Αντίθετα, ο Hardin θεωρεί ότι το κάθε άτομο δρα μεμονωμένα, υποθέτοντας – όπως και οι δύο φυλακισμένοι – ότι και οι υπόλοιποι ενδέχεται να παρατυπήσουν και να παραβούν τους κανόνες.

Στη βάση της εν λόγω θεωρίας στηρίχτηκαν και οι μεταρρυθμίσεις που έγιναν τη δεκαετία του '80 στα κράτη της Υποσαχάριας Αφρικής, ως μέρος των προγραμμάτων Δομικής Αναπροσαρμογής των δανείων που χορήγησαν στις χώρες αυτές η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, για να βγουν από την οικονομική κρίση. Με τον τρόπο αυτό ιδιωτικοποιήθηκε η αγροτική γη στα χωριά που μέχρι τότε ήταν κοινή κτίση όλων των κατοίκων του εκάστοτε χωριού και στη βάση της κοινοκτημοσύνης οργανωνόταν και η παραγωγή. Τα αποτελέσματα αυτής της νέας περιφραξης των κοινών δεν ήταν τα αναμενόμενα, καθώς οι αντιδράσεις των θιγόμενων πληθυσμών υπήρξαν σφοδρές, φτάνοντας στο σημείο να αποσταθεροποιήσουν το γενικό σύστημα εκμετάλλευσης πόρων και εργατικής δύναμης στις περιοχές αυτές. Αυτό οδήγησε αναπόφευκτα στην επανεξέταση της κατάστασης και κατέληξε στην, κομβικής σημασίας, έκθεση της Παγκόσμιας Ανάπτυξης το 1992, όπου ρητά δηλώνεται η περιορισμένη αποδοχή των Αφρικανικών Κοινών και περιγράφονται οι κανόνες χρήσης τους. Όμως η γαιοκτησία

παραμένει στην Κοινότητα όπως παλιά, δεν είναι ατομική. Παράλληλα εγκωμιάζονται οι συλλογικοί θεσμοί των περιοχών αυτών, όπως πχ οι ενώσεις των αγροτών, ως καλύτεροι γνώστες και πιο αρμόδιοι για το καλό της περιοχής τους από τις απρόσωπες μεγάλες αρχές και θεσμούς. Δηλαδή, η με προσεκτικούς όρους αποδοχή των κοινών, μπορεί να λειτουργήσει θετικά για το καπιταλιστικό σύστημα, μέχρι εκείνο το όριο-χάσμα (stop-gap) όταν οι αντιδράσεις στην ιδιωτικοποίηση της γης και των πόρων αρχίσουν να γίνονται αρκετά ισχυρές και επικίνδυνες.

Πρόκειται για το «Νεοφιλελεύθερο Σχέδιο Β» - κατά την ορολογία του Caffentzis - το οποίο αναλύει και παρουσιάζει τα κοινά με όρους management, παραγωγικότητας και αποδοτικότητας, ως επιχείρηση που θα πρέπει να λειτουργήσει σωστά και να σωθεί από τη χρεωκοπία προς κοινό όφελος όλων όσων συμμετέχουν ή επηρεάζονται από αυτή. Η ερμηνεία αυτή τάσσεται στο πλευρό του νεοφιλελευθερισμού, προσπαθώντας ως εναλλακτική λύση να συγκρατήσει το καπιταλιστικό οικονομικό σύστημα από την κατάρρευση και την αυτοκαταστροφή του, μετατρέποντας τον βαλτωμένο και αδιέξοδο νεοφιλελευθερισμό σε επιτυχημένο νεοφιλελευθερισμό (π.χ. στρατηγική Barrack Obama στις Η.Π.Α.) Ειδικά η τρέχουσα οικονομική κρίση αποτελεί μοχλό και κίνητρο για τέτοιου είδους κινήσεις, αφού λόγω της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας εκδηλώνεται με ιδιαίτερη ένταση και έκταση.

Για την περαιτέρω έρευνα και επιστημονική θεμελίωση σχετικά με τον σχεδιασμό τέτοιου τύπου κοινών, δημιουργήθηκαν τα Ινστιτούτα Πόρων Κοινής Ιδιοκτησίας (CRP – Common Resource Property), με επικεφαλής την Αμερικανίδα οικονομολόγο Elinor Ostrom, των οποίων τα πορίσματα δεν διαφέρουν καθόλου από τους κανόνες που χρησιμοποιούνται για το σχηματισμό εταιρειών. Οι “commoners” αυτών των κοινών δρουν από κοινού όχι λόγω αμοιβαίας αλληλεγγύης, αλλά λόγω του «κοινωνικού κεφαλαίου». Υπακούουν στους κανόνες και επεκτείνουν την εμπιστοσύνη και την αμοιβαιότητά τους στους άλλους, διότι μόνο έτσι μπορεί να επιτευχθεί η διάσωση των καπιταλιστικών δομών από την κατάρρευση και την αυτοκαταστροφή. Ακόμα και ο ίδιος ο καπιταλισμός ενσωματώνει στοιχεία «Κοινών», καθώς το συνολικό κέρδος από την υπεραξία λειτουργεί εντός συστήματος ως πόρος κοινής δεξαμενής και διανέμεται σε όλους τους κεφαλαιοκράτες – όχι απαραίτητα με αξιοκρατικά κριτήρια – για να μπορέσει να αναπαραχθεί το σύστημα (θεωρία του Marx για το Κοινό της Υπεραξίας). Επιστρέφοντας στο θέμα μας, παρατηρούμε ότι τα κοινά όπως αναλύονται και σχεδιάζονται από την Ostrom και τους επιγόνους της συνήθως χαρακτηρίζονται από

την παραγωγή εμπορευματοποιημένων αγαθών και είναι απόλυτα συμβατά με το καπιταλιστικό σύστημα, αφού δεν εμποδίζουν με κανένα τρόπο την ομαλή λειτουργία της αγοράς και την κεφαλαιακή συσσώρευση.

Ως εκ τούτου, ο λόγος αυτός «περί των κοινών» μόνο φαινομενικά τίθεται απέναντι στον κυρίαρχο νεοφιλελεύθερο λόγο των προηγούμενων δεκαετιών που πρέσβευε τον πλήρη ατομικισμό, την απόλυτη ελευθερία της αγοράς χάριν του προσωπικού κέρδους. Στην ουσία δρα καταλυτικά στη εκβάθυνση της νεοφιλελεύθερης μεταστροφής των κρατών, επεκτείνοντας – με το πρόσχημα της αναγνώρισης και αποδοχής των Κοινών – το πεδίο άσκησης επιχειρηματική δραστηριότητας και σε χώρους που μέχρι πρότινος ήταν εκτός αγοράς, όπως πχ τα δίκτυα ύδρευσης. Σκοπός είναι να δοθεί προσωπικό κίνητρο στους πολίτες για την προσπάθεια διάσωσης των δομών του κεφαλαίου, ταυτόχρονα με την καλλιέργεια του τρόμου για τη διαβίωση εκτός αυτών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η διοργάνωση του Live 8, μιας σειράς συναυλιών με πολλούς καλλιτέχνες, κατά τη διάρκεια της συνόδου των G8 στη Γλασκώβη, που έλαβαν χώρα τον Ιούλιο του 2005, σε 9 χώρες (αυτές των G8 και τη Νότια Αφρική), διεκδικώντας τη μείωση του χρέους των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής. Εμπνευστής του ήταν ο Αμερικάνος οικονομολόγος Jeffrey Sachs, ο οποίος κατάφερε μέσω του κινήματος της αντιπαγκοσμιοποίησης (αντικαπιταλιστικό κοινό) να παρουσιάσει τις κυβερνήσεις των G8 όχι πια ως αποικιοκράτες-δυνάστες, αλλά ως απελευθερωτές των φτωχών λαών της Αφρικής. Πρόκειται για μια από τις περιπτώσεις που η διττή σημασία της έννοιας των Κοινών συγχέει την ερμηνεία και το σκοπό τους.

3. Δύο Αντιφατικά Παραδείγματα

Marinaleda/Ισπανία & Christiania/Δανία

Έχει ενδιαφέρον να αναφερθούμε σε δύο παραδείγματα πολύ σύγχρονα και σαφώς εγγεγραμμένα στο χώρο, για να κατανοήσουμε τις διφορούμενες σημασίες των κοινών, ιδιαίτερα όταν αναφέρονται στο δομημένο περιβάλλον και αφορούν το δημόσιο χώρο, όπως τον ορίσαμε στην εισαγωγή. Πρόκειται για δύο μικρές πόλεις-χωριά που λειτουργούν στη βάση της κοινοκτημοσύνης, των συλλογικοτήτων και της αυτοδιαχείρισης, δηλαδή εμπίπτουν σαφώς στην έννοια των «Κοινών».

Η Marinaleda έχει περίπου 3.000 κατοίκους και βρίσκεται στην Ανδαλουσία της Ισπανίας, στο τρίγωνο ανάμεσα στη Σεβίλλη, τη Μάλαγα και την Κόρδοβα. Με πρωτοβουλία του επί πάνω από τριακονταετία συνεχώς εκλεγμένου δημάρχου της (από το 1979) από το 1990 εφαρμόζεται ένα οικονομικό μοντέλο κομμουνιστικού τύπου, με κολλεκτιβοποίηση καλλιεργήσιμης γης, που απαλλοτρίωσαν οι ίδιοι οι κάτοικοι από τα εγκαταλελειμμένα εδάφη ενός μεγαλογαιοκτήμονα. Όλοι οι κάτοικοι εργάζονται στο συνεταιρισμό του χωριού, καλλιεργώντας τα χωράφια, ως κτηνοτρόφοι ή στη μεταποίηση των προϊόντων που παράγονται στην περιοχή, μέσω των μικρών τοπικών βιομηχανιών. Στη Marinaleda δεν υπάρχει ιδιωτική ιδιοκτησία και για τη στέγαση των κατοίκων παραχωρείται δημόσια γη με ένα συμβολικό αντίτιμο, της τάξης των 15 ευρώ το μήνα, ενώ κατασκευάζουν οι ίδιοι οι κάτοικοι τα σπίτια τους. Εφαρμόζεται πολιτική ενιαίου, ίσου μισθού σε όλους (ο οποίος κυμαίνεται γύρω στα 1200 ευρώ το μήνα), η φορολογία είναι ιδιαίτερα χαμηλή, η ανεργία είναι μηδενική, ενώ επίσης μηδενική είναι και η εγκληματικότητα, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ούτε τοπική αστυνομία.

Αναμφίβολα, η Marinaleda αποτελεί περίπτωση αντικαπιταλιστικής δημιουργίας κοινών και μάλιστα με όρους καθαρά προκαπιταλιστικούς. Κατά μία έννοια είναι σαν να σταμάτησε ο χρόνος. Επικριτές του δημάρχου της τον κατηγορούν για αναχρονιστικές πολιτικές που δεν έχουν μέλλον, διότι στηρίζονται στο γεγονός ότι ο καπιταλισμός βρίσκεται σε κρίση, αλλά και γιατί η επιτυχής διατήρηση του μοντέλου εξαρτάται από τις επιχορηγήσεις της τοπικής αυτοδιοίκησης και της κυβέρνησης, πχ για το μεγάλο κόστος των υλικών για την κατασκευή των σπιτιών. Πάντως, εν μέσω οικονομικής κρίσης, υψηλής ανεργίας και κοινωνικής ανασφάλειας, αυτή τη στιγμή το «Κοινό» της Marinaleda μοιάζει με όαση ειρήνης και ευημερίας για την πλειοψηφία της εργατικής/αγροτικής τάξης.

Με παρόμοιο τρόπο φαινομενικά λειτουργεί και η αυτοδιαχειριζόμενη κοινότητα της Christiania στη Δανία. Βρίσκεται κοντά στο κέντρο της Κοπεγχάγης – 3 με 4 χιλιόμετρα από το κέντρο της – πάνω σε ένα κανάλι και φιλοξενεί περίπου 1000 κατοίκους. Ιδρύθηκε το 1971, με την κατάληψη από μια ομάδα νέων μιας μεγάλης έκτασης που ανήκε στο στρατό, αλλά παρέμενε αναξιοποίητη. Σκοπός ήταν να λύσουν το στεγαστικό τους πρόβλημα, σε μια περιοχή μακριά από τη φασαρία και την κίνηση του κέντρου της πόλης, κοντά στη φύση. Στην αρχή έγιναν πολλές ανεπιτυχείς προσπάθειες από την αστυνομία να διώξει τους πρώτους κατοίκους, με αποτέλεσμα το 1972 οι κάτοικοι να συμφωνήσουν με το Υπουργείο Άμυνας ότι θα πληρώνουν την ηλεκτροδότηση και την ύδρευση, έτσι ώστε η Δανέζικη Κυβέρνηση να αποδεχτεί την κοινότητα και να την αναγνωρίσει ως ένα «κοινωνικό πείραμα». Η γη είναι και εδώ κοινής ιδιοκτησίας και παραχωρείται στους κατοίκους για να χτίσουν τα σπίτια τους μόνοι τους, ενώ υπάρχει και τοπικό νόμισμα (το δολάριο της Christiania) προφανώς δεκτό μόνο στα καταστήματα της περιοχής. Η λειτουργία της κοινότητας ρυθμίζεται από κανόνες με τη διαφορά ότι η περιοχή διοικείται από τη γενική συνέλευση όλων των κατοίκων και όχι από κάποια εκλεγμένη αρχή, όπως στη Marinaleda.

Γενικά η Christiania αυτοπροσδιορίζεται ως αυτόνομη και εκτός Δανίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης, κάτι που στην πράξη δεν ευσταθεί καθώς οι κάτοικοί της είναι πλήρως εξαρτημένοι από την πόλη που βρίσκονται (πολλοί εργάζονται στην Κοπεγχάγη και απλά μένουν στην Christiania), εφόσον δεν έχει αυτόνομο δικό της σύστημα παραγωγής όλων των βασικών προϊόντων, όπως είδαμε στο αντίστοιχο παράδειγμα του ισπανικού χωριού. Κυρίως πρόκειται για χώρο συλλογικής κατοίκησης και κάποιων δραστηριοτήτων που τη συνοδεύουν (λειτουργίες γειτονιάς, όπως μπαρ, μικρά μαγαζάκια, παζάρια ανταλλαγής ρούχων και άλλων προϊόντων κτλ.). Οι βασικές πηγές χρηματοδότησής της είναι ο τουρισμός και το εμπόριο ναρκωτικών, ειδικά κάνναβης, καθώς επιτρέπεται η χρήση και πώλησή τους σε αντίθεση με την υπόλοιπη χώρα. Η ελεύθερη χρήση των ναρκωτικών εμπίπτει στην ευρύτερη φιλοσοφία της δημιουργίας της Christiania, ως μιας περιοχής που ανθεί η ελευθερία της έκφρασης και της διαφορετικότητας (υπάρχει αυτόνομο στέκι της LGBT κοινότητας), η ισότητα και ο πολιτισμός. Η διακίνηση, όμως, των ναρκωτικών που έρχεται σε αντίθεση με την πολιτική στην ευρύτερη περιοχή προκαλεί συγκρούσεις κατά καιρούς με τις αρχές, αλλά κυρίως μεταξύ των συμμοριών που εμπλέκονται, οι οποίες δεν έχουν πάντα αίσιο τέλος (θάνατος 26χρονου σε ένοπλη συμπλοκή συμμοριών το 2005). Παρ' όλα αυτά – ή και εξαιτίας όλων αυτών –

θεωρείται και προβάλλεται ακόμα και στους mainstream ταξιδιωτικούς οδηγούς ως ένα από τα κορυφαία εναλλακτικά αξιοθέατα της Κοπεγχάγης.

Είναι εμφανής μέσα από τα δύο παραπάνω παραδείγματα η σύγχυση που μπορεί να προκαλέσει η διαφορετική ερμηνεία των κοινών. Ενώ πρόκειται για δύο εκ πρώτης όψεως συναφείς καταστάσεις, δηλαδή αυτοδιαχειριζόμενων κοινοτήτων στη βάση της κοινής ιδιοκτησίας και κοινής χρήσης της γης, εν τούτοις σε καμία περίπτωση δεν έχουν τις ίδιες βάσεις, τον ίδιο τρόπο λειτουργίας, ούτε τον ίδιο στόχο.

Στην περίπτωση της ισπανικής Marinaleda αναφερόμαστε στην οργάνωση ενός οικονομικού-παραγωγικού μοντέλου κατά βάση, με στόχο τη σταδιακή απεξάρτηση από τις καπιταλιστικές δομές και για το λόγο αυτό λειτουργεί πολύ καλά σε συνθήκες οικονομικής κρίσης, όντας αυτόνομη σε οικονομικό επίπεδο. Πρόκειται για μια μορφή αντικαπιταλιστικού κοινού και μάλιστα με προκαπιταλιστικούς όρους, που δρα αποτρεπτικά στη συσσώρευση του κεφαλαίου. Αντίθετα, στην περίπτωση της δανέζικης Christiania η αυτοδιαχειριζόμενη κοινότητα δεν έχει οικονομικά και παραγωγικά ερείσματα, με αποτέλεσμα να εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από εξωγενή συστήματα για να επιβιώσει, τα οποία μάλιστα αποτελούν δυναμικές πτυχές του καπιταλισμού, όπως είναι ο τουρισμός και κυρίως τα ναρκωτικά (δεν είναι ότι τα ναρκωτικά παράγονται εκεί και διακινούνται ελεύθερα στους κατοίκους, αλλά πωλούνται σε όλους, κατοίκους και μη). Θα ήταν, λοιπόν, αδύνατο να διατηρήσει την «αυτονομία» της εάν δεν υπήρχαν οι «εξωτερικοί» επισκέπτες να τη συντηρούν και γι' αυτό είναι ευάλωτη στην οικονομική κρίση. Από την άλλη, και το ίδιο το καπιταλιστικό σύστημα επωφελείται από την ύπαρξή της, είτε σε τοπικό επίπεδο (προσέλκυση τουριστών στην Κοπεγχάγη και στη Δανία γενικά), είτε σε παγκόσμιο επίπεδο (ενίσχυση του εμπορίου ναρκωτικών), ενώ ταυτόχρονα δρα εκτονωτικά στις όποιες φωνές αντίδρασης εμφανίζονται, καθώς είναι ενδεδυμένο το μανδύα της κοινοκτημοσύνης και της ελευθερίας. Πρόκειται, άρα, σαφώς για μια μορφή κοινού συμβατού με τις δομές του καπιταλισμού που – αν και αυθόρμητα αρχικά δημιουργημένο – πλέον λειτουργεί υπέρ της συσσώρευσης του κεφαλαίου.

[Πηγές για το συγκεκριμένο κεφάλαιο δεν βρέθηκαν πολλές δυστυχώς. Πρόκειται για διαδικτυακή έρευνα σε άρθρα και ιστοσελίδες σχετικές με τις κοινότητες και παρατίθενται στο τέλος της βιβλιογραφίας όλα μαζί.]

4. Η Περίπτωση του ΤΑΙΠΕΔ στην Ελλάδα

Μεταφερόμενοι στα καθ' ημάς, δεν θα παρουσιάσουμε κάποιο αντίστοιχο παράδειγμα αυτοοργανωμένης κοινότητας, αλλά θα κάνουμε μια αναγωγή της έννοιας του «Κοινού» στο χώρο και ειδικά στο δημόσιο, θέλοντας να δείξουμε τη σημασία που αποκτά η επανανομηματοδότησή του ως τέτοιου, για την προστασία του από την εκτεταμένη υφαρπαγή που υφίσταται την τελευταία πενταετία, με αφορμή την οικονομική και δημοσιονομική κρίση (βλ. και Χατζημηχάλης, Κ., 2014).

Ο δημόσιος (και κοινός) χώρος έχει υποστεί σημαντικές μεταλλαγές όσον αφορά στη λειτουργία του, στη σημασία και εν τέλει στο σχεδιασμό του, στα πλαίσια των έντονων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών αλλαγών που έχουν υποστεί οι πόλεις εν γένει μετά τη δεκαετία του 1960 και την αμφισβήτηση των αρχών του μοντερνισμού. (Harvey, D., 1989) Το νεοφιλελεύθερο κράτος πλέον θέτει ως προτεραιότητα την προσέλκυση διεθνών κεφαλαίων και επενδύσεων στον αστικό χώρο, είτε σε συνθήκες ευημερίας, είτε – ιδιαιτέρως – σε συνθήκες κρίσης που η ανάγκη για «ανάπτυξη» είναι αυξημένη, προσπαθώντας να εξασφαλίσει για την εκάστοτε πόλη προνομιακή θέση στο αντίστοιχο πεδίο ανταγωνισμού, τοπικό ή παγκόσμιο. Στα πλαίσια αυτού του ανταγωνισμού και του City Marketing, το εθνικό κεφάλαιο (επομένως και ο αστικός χώρος) οφείλει να ρυθμιστεί προς όφελος αυτού του σκοπού, μέσω πολιτικών που αρχικά αναπτύχθηκαν στο ανταγωνιστικό πεδίο των «Παγκόσμιων Πόλεων κεντρικότητες» - πόλεων-στρατηγικών σημείων που παρουσιάζουν εξαιρετικά έντονες και συμβάλλουν στη διάρθρωση και λειτουργία της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας (Sassen, S., 2001).

Ο αστικός σχεδιασμός, λοιπόν, αποτελεί βασικό εργαλείο άσκησης αυτής της «νεοφιλελεύθερης πολεοδομίας», όπως χαρακτηριστικά περιγράφει ο Neil Smith, βάζοντας σε εφαρμογή πρακτικές, όπως για παράδειγμα τις «γαίο-δωροδοκίες». Το κράτος, δηλαδή, στα πλαίσια «συνεργασιών» με ιδιώτες, παραχωρεί γήπεδα προς οικοδόμηση και γενικώς προς άσκηση επιχειρηματικής/εμπορικής δραστηριότητας, τα οποία προορίζονταν για άλλους σκοπούς, μη επιχειρηματικούς. (Smith, N., 2002) Είναι εύλογα κατανοητό ότι η πλέον πρόσφορη δεξαμενή άντλησης τέτοιων πόρων είναι η περιουσία του δημοσίου (ιδιωτική κυρίως, αλλά όχι σπάνια και δημόσια).

Εν προκειμένω, στη Ελλάδα σήμερα, την εν λόγω λειτουργία έχει αναλάβει να φέρει εις πέρας το νεοσύστατο (πριν 4 χρόνια) Ταμείο Αξιοποίησης της Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ). Το ΤΑΙΠΕΔ ιδρύεται με το νόμο 3986/2011, (ΦΕΚ 152 Α/2011, «Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου

Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012–2015») ως Α.Ε., έχοντας αναλάβει να δημιουργήσει έσοδα για την αποπληρωμή του δημόσιου χρέους, μέσω εκμετάλλευσης της ιδιωτικής περιουσίας του δημοσίου. Όμως, η ιδιωτική περιουσία του δημοσίου πολύ συχνά περιλαμβάνει ή επηρεάζει δημόσιους χώρους ή και πόρους, που εμπίπτουν στη διφορούμενη έννοια των κοινών, όπως περιεγράφηκε παραπάνω. Η προαναφερθείσα σύγχυση και διττή ερμηνεία ως προς την έννοια του χώρου ως δημόσιου αγαθού προκαλεί συγκρούσεις στο επίπεδο του σχεδιασμού. Ιδιαίτερως δε σήμερα που, με το σύνολο του σχετικού θεσμικού πλαισίου «μεταρρυθμισμένο», ο πολεοδομικός/χωροταξικός σχεδιασμός έχει χάσει την οποιαδήποτε αυτονομία μπορεί να είχε και εφαρμόζεται μόνο δια μέσου των πολιτικών της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους και συνακόλουθα των ιδιωτικών επενδύσεων.

Επίκαιρο παράδειγμα είναι η περίπτωση του πρώην αεροδρομίου στο Ελληνικό, για το οποίο έχει πλέον οριστικοποιηθεί η συμφωνία αξιοποίησής του από τη Lamda Development Α.Ε.. Πρόκειται για χαρακτηριστική περίπτωση ιδιωτικοποίησης δημόσιας περιουσίας, που επηρεάζει άμεσα εν δυνάμει δημόσιους χώρους της πόλης, αλλά και φυσικούς πόρους (παραλία και αρχαιολογικοί χώροι Αγίου Κοσμά, μητροπολιτικό πάρκο που θα κατασκευαστεί εκεί κτλ). Χρησιμοποιεί δε επικοινωνιακά, το λεξιλόγιο των κοινών της δεύτερης ερμηνείας που αναλύσαμε (τα κοινά ως επιχείρηση), με στόχο να πετύχει τη μεγαλύτερη δυνατή αποδοχή του από τους πολίτες (ειδικά των παρακείμενων περιοχών) και να μειώσει την ένταση των αντιδράσεων, δημιουργώντας εντυπώσεις ότι η συγκεκριμένη επένδυση θα ωφελήσει κυρίως οικονομικά και τους ίδιους (πχ μέσω της αύξησης της γαιοπροσόδου των όμορων περιοχών). Στον αντίποδα, βέβαια, και με έναυσμα τα παραπάνω εμφανίζονται στο δημόσιο χώρο και κοινά αντίθετου τύπου (αντικαπιταλιστικά), αλλά με το ίδιο πεδίο αναφοράς όπως πχ. η αυτοδιαχειριζόμενη παραλία της Βούλας (camping).

5. Κάποιες Σκέψεις...Αντί Επιλόγου

Εν κατακλείδι, ο κυρίαρχος λόγος για το τι ακριβώς πρεσβεύει η έννοια του κοινού και του δημόσιου αγαθού χωρικά παίζει κομβικό ρόλο στο διακύβευμα της εξέλιξης των πόλεων, ιδιαίτερα στη σημερινή συγκυρία της οικονομικής κρίσης.

Μπορεί ο δημόσιος χώρος με την έννοια που του δώσαμε παραπάνω να μην αναφέρεται ακριβώς στο σύνολο της περιουσίας του δημοσίου, αδιαμφισβήτητα όμως οι σκοποί που καλείται θεσμικά να εξυπηρετεί αυτή η δημόσια περιουσία εμπίπτουν στο να μπορούμε να τη θεωρήσουμε «εν δυνάμει» δημόσιο αγαθό. Είναι ο δημόσιος χώρος αυτός μέσα στον οποίο πραγματώνονται οι έννοιες της «δημόσια ευτυχίας» και της «δύναμης», που προκαλούνται από την ενεργοποίηση του ανθρώπου για τα κοινά. (Arendt, H., 1958) Επομένως, η ύπαρξη και νοηματοδότηση των «Κοινών» απαιτεί το δημόσιο χώρο ως κοινό αγαθό. Ως τέτοιο, αναμένεται να χρησιμοποιείται διαχρονικά προς όφελος του κοινού και δημόσιου συμφέροντος, το οποίο θεωρείται τόσο υψηλό ακόμα και στα συνταγματικά κείμενα, ώστε μόνο για την προστασία του να θεωρείται θεμιτό σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης να καταργούνται ακόμα και κάποια ατομικά δικαιώματα. (άρθρο 24 περί προστασίας του περιβάλλοντος και άρθρο 17 περί προστασίας της ιδιοκτησίας).

Η κυρίαρχη, άρα, άποψη για το τι είναι κοινό αγαθό και πώς αυτό χρησιμοποιείται νομιμοποιεί ή εμποδίζει αντίστοιχες πολιτικές πρακτικές. Η διφορούμενη σημασία της έννοιας του δημόσιου/κοινού αγαθού στον κυρίαρχο λόγο αποτελεί πεδίο, ακόμα και εσκεμμένης, σύγχυσης όσον αφορά πολιτικές αποφάσεις και πρακτικές που άπτονται στο δημόσιο (και όχι μόνο) χώρο της πόλης συνήθως προς όφελος του υπάρχοντος συστήματος (καπιταλιστικού). Για το λόγο αυτό είναι σημαντική η ικανότητα διάκρισης των διαφορετικών ερμηνειών και νοηματοδοτήσεων της έννοιας των «Κοινών», έτσι ώστε να διασφαλιστεί ο ρόλος τους προς όφελος όλων των ανθρώπων.

Βιβλιογραφία - Πηγές:

- Arendt, H., 1958, *Η Ανθρώπινη Κατάσταση (Vita Activa)*, Αθήνα 1986, εκδόσεις Γνώση
- Caffentzis, G., 2004, "A Tale of Two Conferences: Globalization, the Crisis of Neoliberalism and Question of the Commons", εισήγηση στο συνέδριο *Alter-Globalization Conference*, στις 9.8.2004, San Miguel de Allende, Mexico – ανακτήθηκε στο www.thecommoner.org
- Caffentzis, G., 2010, «Το Μέλλον των «Κοινών»: Νεοφιλελεύθερο Plan B ή Πρωταρχική Αποσυσώρευση του Κεφαλαίου;», άρθρο στο *New Formations*, τεύχος 69 – καλοκαίρι 2010, σελ. 23 – 42, ανακτήθηκε μεταφρασμένο στο <http://www.rebelnet.gr/>
- Castells, M., 1972, *The Urban Question. A Marxist Approach*, London 1977, Edward Arnold Pbl
- Habermas, J., 1962, *Αλλαγή Δομής της Δημοσιότητας*, Αθήνα 1997, εκδόσεις Νήσος
- Harvey D., 1989, *Η Κατάσταση της Μετανεωτερικότητας. Διερεύνηση των Απαρχών της Πολιτισμικής Μεταβολής*, Αθήνα 2009, Εκδόσεις Μεταίχιμο
- Harvey, D., 2014, *Seventeen Contradictions and the End of Capitalism*, London, Profile Books
- Sassen, S., 1991/2001, *The global city : New York, London, Tokyo*, Princeton, Princeton University Press, 2001 updated 2d ed., original 1991
- Smith, N., 2002 "New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy", στο περιοδικό *Antipode*, τόμος 34, τεύχος 3, σελ. 427–450
- Χατζημιχάλης, Κ., 2014, *Κρίση Χρέους και Υφαρπαγή Γης*, Αθήνα, εκδόσεις ΚΨΜ

- **ΦΕΚ Α 152 1.7.2011**, Ν. 3986/2011
Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012–2015.

- Η ιστοσελίδα του **ΤΑΙΠΕΔ Α.Ε.** <http://www.hradf.com/el>
- <https://antiviosi.squat.gr/2012/07/13/caffentzis/>
- <http://www.commoner.org.uk/>
- <http://www.midnightnotes.org/mnpublic.html>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Garrett_Hardin
- https://en.wikipedia.org/wiki/Elinor_Ostrom
- https://en.wikipedia.org/wiki/Jeffrey_Sachs
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Marinaleda>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Freetown_Christiania
- <http://www.christiania.org/>
- <http://www.visitcopenhagen.com/copenhagen/culture/alternative-christiania>
- <http://voulacamp.blogspot.gr/>

ΑΡΘΡΑ ΓΙΑ ΤΗ MARINALEDA ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ CHRISTIANIA

- Hancox, D., 2013, **“Spain's communist model village”**, άρθρο στον *The Guardian*, στις 20.10.2013, (ανακτήθηκε 12.10.2015), <http://www.theguardian.com/world/2013/oct/20/marinaleda-spanish-communist-village-utopia>
- Hancox, D., 2013, **“The story of Marinaleda, the communist village against the world”**, παρουσίαση του βιβλίου του στο *Critical Theory*, στις 8.10.2013, (ανακτήθηκε 12.10.2015), <http://www.critical-theory.com/story-marinaleda-communist-village-world/>
- New York Times, 2009, **«Το κομμουνιστικό καθεστώς της ισπανικής Marinaleda»**, αναδημοσίευση μεταφρασμένο στο *TV Χωρίς Σύνορα*, στις 26.5.2009, (ανακτήθηκε 12.10.2015), <http://tvxs.gr/news>
- Ανώνυμου, 2012, **«Μαριναλέδα: Ένα ισπανικό χωριό δίνει λύση στην κρίση»**, άρθρο στο *TV Χωρίς Σύνορα*, στις 31.8.2012, (ανακτήθηκε 12.10.2015), <http://tvxs.gr/news/kosmos/marinaleda-ena-ispoliko-xorio-dinei-lysi-stin-krisi>
- Ανώνυμου, 2013, **«Η Μαριναλέδα αρνείται τον καπιταλισμό»**, άρθρο στο *TV Χωρίς Σύνορα*, στις 20.5.2013, (ανακτήθηκε 12.10.2015), <http://tvxs.gr/news>
- Ρόκος, Δ., 2015, **«Μια βόλτα στην ελεύθερη πολιτεία της Κριστιάνια στην Κοπεγχάγη»**, άρθρο στο *TV Χωρίς Σύνορα*, στις 31.8.2015, (ανακτήθηκε 12.10.2015), <http://tvxs.gr/news/blogarontas/mia-bolta-stin-eleytheri-politeia-tis-kristiania-stin-kopegxagi>
- Κόλλια, Μ., 2014, **«Ο Έλληνας που ζει στην Κριστιάνια μιλάει στην Propaganda»**, άρθρο-συνέντευξη στο *Προπαγάνδα*, στις 22.1.2014, (ανακτήθηκε 12.10.2015), <http://propaganda.gr/o-ellinas-pou-zi-stin-kristiania-milai-stin-propaganda/>